

INSTITUT D'ESTUDIS CERETANS

Patronat Francesc Eiximenis

PROTOHISTORIA CATALANA

6e COL·LOQUI INTERNACIONAL D'ARQUEOLOGIA DE PUIGCERDÀ

Puigcerdà 1984

El jaciment del Bronze Final de Rocaferida (Sarrocà de Lleida, Segrià)

per JOSEP GALLART i FERNÁNDEZ
EMILI JUNYENT i SÀNCHEZ

SITUACIÓ

El jaciment de Rocaferida està situat a l'oest del terme municipal de Sarrocà de Lleida (Segrià), a uns dos quilòmetres i mig al NW. d'aquesta població, molt prop del límit amb el terme de Torres de Segre, al costat dret i a la vora mateixa de la Vall Major, torrent d'escassa entitat que desaigua a l'embassament d'Utxesa, que es troba a poca distància del jaciment (fig. 1). Es localitza a 0° 32' 50" de longitud est del meridià de Greenwich i a 41° 28' 20" de latitud nord, en el full 416, "Mayals", del Mapa Topogràfic de España, escala 1:50.000, del Instituto Geográfico Nacional.

Ocupa un tossal de forma tronco-cònica, constituït per materials oligocens de la Depressió de l'Ebre, que segons sembla mai ha estat conreat i es troba cobert per matassar de secà, sobre tot a la vessant nord, la qual cosa fa que sigui la més preservada de l'erosió. Les altres vessants estan molt castigades per aquesta i cobertes de petits escorrancs per on s'hi escolen les aigües de les pluges, que han posat al descobert en alguns llocs restes de parets.

Els materials arqueològics es recullen en general per tota la superfície del tossal, però amb més profusió en aquests petits barrancs i també en els bancals del pla més propers a les vessants. És precisament en aquesta part baixa, en un indret situat al SW, en un lloc en el que es retallen les terres de la vessant i quedà a la vista un tall vertical amb una potència estratigràfica d'uns dos metres, en el que es veuen incrustats fragments ceràmics i ossos en els diferents estrats, on es pot endevinar la importància i la complexitat que pot presentar el jaciment. En-

cara que som conscients que aquesta acumulació pot ésser deguda a l'arrossegament que produeixen les aigües de les pluges a les vessants i la deposició dels elements arrossegats en els llocs més baixos (1).

Per la problemàtica que intuïm de bell antuvi que podia presentar el jaciment ens dedicàrem a fer-hi algunes prospeccions superficials i recollides de materials arqueològics, fruit de les quals és aquest treball que presentem i amb el que només pretenem fer un primer intent d'aproximació al jaciment, ja que algunes vegades l'estudi de materials de superfície poden distorsionar-ne la realitat, o presentar aspectes parcials de la seva problemàtica general.

Els materials arqueològics: característiques generals i estudi

Dins del conjunt de materials superficials que presentem podem distingir dos grups clarament diferenciats, el primer format pels materials pertanyents al Bronze Final i el segon pels d'època ibèrica.

Materials del Bronze Final

Entre els materials del Bronze Final d'aquest jaciment destaquen les decorades amb cordons que representen el grup més ampli. Són en general fragments gruixuts, pertanyents a atuells de tamany mitjà i gran, de perfils ovoides o glo-

(1) Un bon exemple de l'acció de l'erosió en els jaciments es pot veure a: Burillo, F.; Gutierrez, M.; Peña, J.L.: *El cerro del Castillo de Alfambra (Teruel)*, a "Kalathos", 1, Teruel, 1981, pàgs. 7 a 63.

bulars amb la base plana, són el que alguns investigadors anomenen tenalles de provisions (2). Presenten les pastes poc homogènies i grolleres, desgredants mitjans i gruixuts, de color marró clar, taronja o negre, fins i tot hi ha fragments que presenten diversos colors; les superfícies externes estan polides o simplement allisades i les internes només allisades. Els cordons es situen, la majoria de vegades, horitzontalment a la zona del coll o a l'inici de l'esquena (làm. I, fig. 1, 3, 4 i 5), encara que alguns cops formen motius més complexos que es reparteixen pràcticament per tota la superfície externa del recipient (làm. I, fig. 2). Aquests cordons estan decorats per impressions digitals, o també per incisions fetes amb un estri que deixa en el cordó una empremta en forma de V.

Els cordons impressos o incisos com a motiu decoratiu són molt habituals entre els conjunts ceràmics del Bronze Final. Els paral·lels tant formals com decoratius els podem trobar entre els materials apareguts en l'ampli ventall de jaciments d'aquest període que trobem a l'àrea del Segre i dels seus afluents, entre els que podem citar Genó (3), Masada de Raton (4), Pena I (5), Tossal de la Nora (6), Puig Perdiguier (7), Tossal de les Paretetes (8), i La Pedrera (9).

Altres tipus ceràmics, menys nombrosos, però morfològicament i formalment semblants a les ceràmiques de cordons són les que tenen el llavi decorat per incisions o impressions digitals, alguns dels quals duen alhora cordons (làm. I, fig. 5). Aquest motiu decoratiu és molt habitual i freqüent entre els conjunts ceràmics provinents dels assentaments del Bronze Antic i Mitjà de les comarques de ponent de Catalunya, que des de fa algun temps s'han començat a valorar

d'una forma correcta (10), i que tenen perdurances en els jaciments del Bronze Final, ja que apareixen en la major part dels localitzats fins al moment, encara que no els hi trobem amb la mateixa profusió dels períodes precedents.

Les tasses i bols carenats (làm. II i III, figs. 1 i 2) són, juntament a les ceràmiques de cordons, l'altre tipus que apareix amb més freqüència en el jaciment de Rocaferida. En general els fragments recollits pertanyen a vasos de carenes altes i marcades; amb les superfícies externes, de color negre, gris o marró, molt homogènies, depurades i compactes amb desgredants fins. Com en el cas anterior és un tipus ceràmic força habitual en el Bronze Final. Així el podem trobar en jaciments d'aquesta època situats a la mateixa àrea del Segre tan coneguts com els de La Pedrera (11), Puig Perdiguier (12), Genó (13), Tossal Camats (14), Tossal de les Paretetes (15), o a zones aragoneses veïnes com El Puntal (16) i Masada de Raton (17) o La Ganza (18).

Creiem que els antecedents d'aquests vasos carenats, que coneixen un gran desenvolupament durant el Bronze Final, els podem trobar també en els jaciments del Bronze Antic i Mitjà, encara que en aquests apareixen en una posició clarament minoritària.

Un altre element molt característic en els jaciments del Bronze Final de la zona són els vasos amb anses d'apèndix de botó, dels quals a Rocaferida n'hem recollit cinc exemplars (làm. III, figs. 3, 4, 5 i 6). Aquests presenten les pastes de color negre, homogènies i depurades, amb desgredants fins; les superfícies de color negre o marró estan espatulades o polides i les anses són de secció el·líptica, amb els apèndix cilíndrics, cònics, plans o apuntats.

Aquest tipus d'ansa té al sud de França una gran difusió durant el Bronze Antic i principal-

(2) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades del Bronce y Hierro en la provincia de Lérida y zonas limítrofes*, a "Miscel·lània Homenatge al Professor S. Roca Lletjós", I. E. I., Lérida, 1981, pàg. 332.

(3) Pita, R.; Díez-Coronel, L.: *El poblado de la Edad del Bronce de "Genó" en Aytona (Lérida)*, a "Actas del X Congreso Nacional de Arqueología", (Mahón, 1967), Zaragoza, 1969, pàgs. 237 a 249.

(4) Díez-Coronel, L.; Pita, R.: *Urbanismo y materiales del poblado del bronce de Masada de Raton en Fraga*, a "Caesaraugusta", 31-32, 1968, pàgs. 101 a 123. Garcés, I.: *Els materials arqueològics de Masada de Raton (Fraga, Ossa)*. Tesi de Llicenciatura, inèdita, Estudi General de Lleida, 1983.

(5) Gallart, J.: *La necròpolis d'incineració de La Pena, Torregrossa (Les Garrigues)*. Tesi de Llicenciatura, inèdita, Estudi General de Lleida, 1982.

(6) Vega, J. de la: *Yacimiento arqueológico del Tossal de la Nora en Alcolete (Lérida)*, a "Mediterrània", 9, Barcelona, 1975, pàgs. 337 a 342.

(7) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàgs. 337 a 342.

(8) Jaciment en curs d'excavació per un dels signats (J.G.), es poden trobar referències a Mas, D.: *Aportació a la Carta Arqueològica de la Vall del riu Set (comarca de Les Garrigues)*. Tesi de Llicenciatura, inèdita, Universitat de Barcelona, 1980.

(9) Maluquer de Motes, J.; Muñoz, A.M.; Blasco, F.: *Cata estratigràfica en el poblado de "La Pedrera"*, en *Vallfogona de Balaguer, Lérida*. Barcelona, 1960.

(10) Maya, J.L.: *Asentamientos al aire libre de la Edad del Bronce en la Cataluña Occidental. Bases para el reconocimiento de un horizonte Bronce Antiguo-Reciente*, a "Ilerda", XLIII, 1982, pàgs. 153 a 186.

Gallart, J.; Ribes, J.; Rovira, J.: *El jaciment del Bronze de Subau a El Gaió (La Llitera)*, a "Ilerda", en premsa.

(11) Maluquer de Motes, J.; Muñoz, A.M.; Blasco, F.: *Cata estratigràfica...*, citat, pàg. 53.

(12) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 340, Làm. XV, A i XVI fig. 1.

(13) Pita, R.; Díez-Coronel, L.: *El poblado de la Edad del Bronce...*, citat, figs. 12, 13 i 14.

(14) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 327, Làm. V, 20.

(15) Veure nota 8.

(16) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 360, Làm. XXII, fig. 28.

(17) Díez-Coronel, L.; Pita, R.: *Urbanismo y materiales...*, citat, fig. 9, 10 i 11.

Garcés, I.: *Els materials arqueològics...*, citat.

(18) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 334, Làm. VIII.

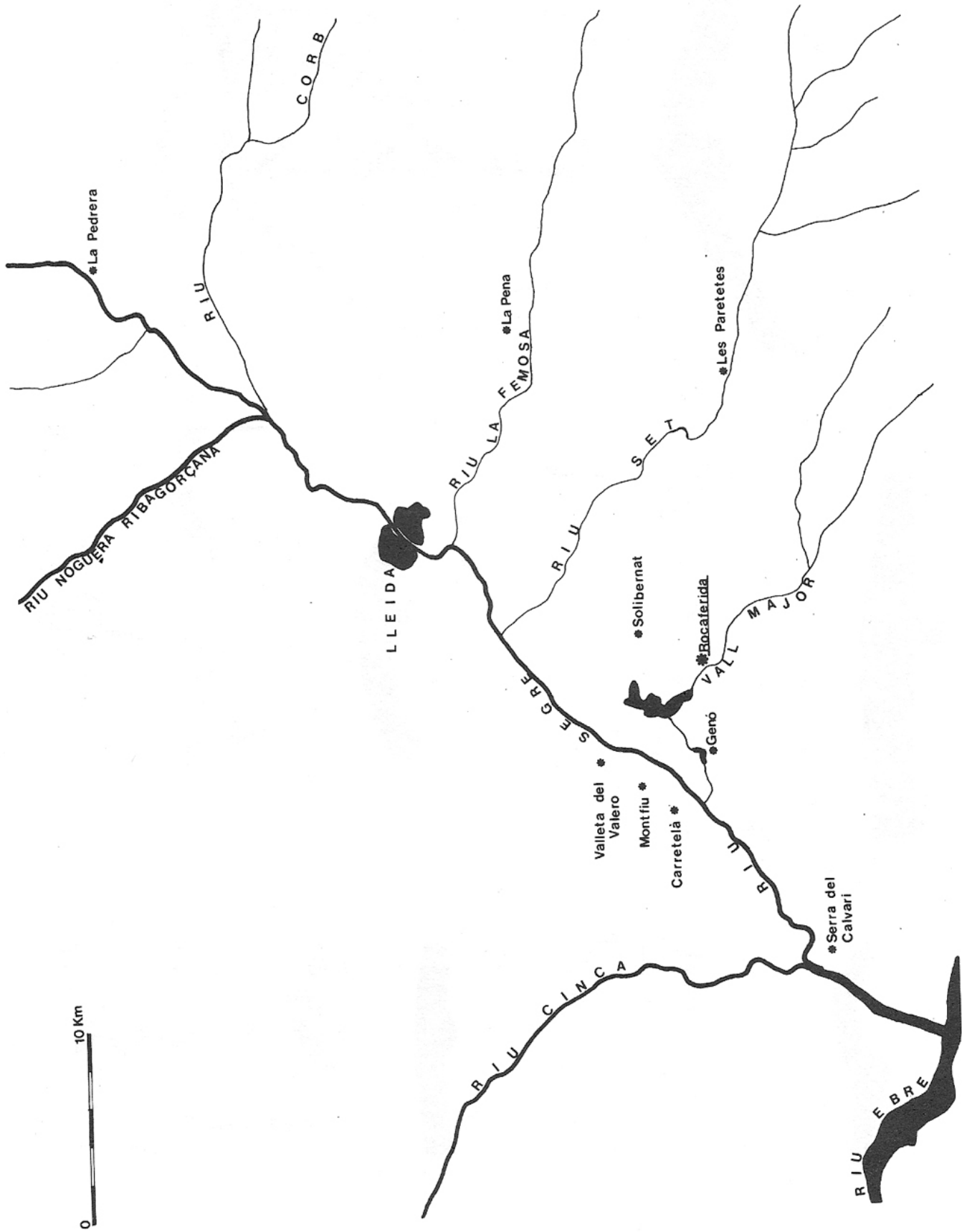
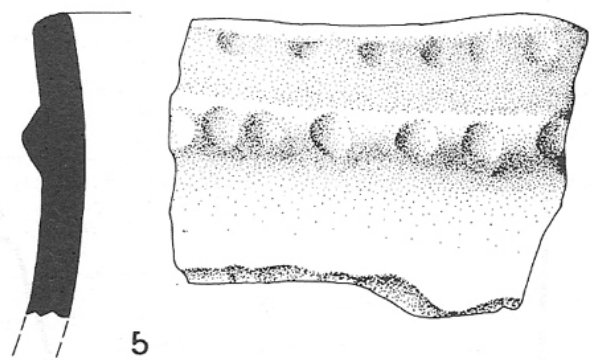
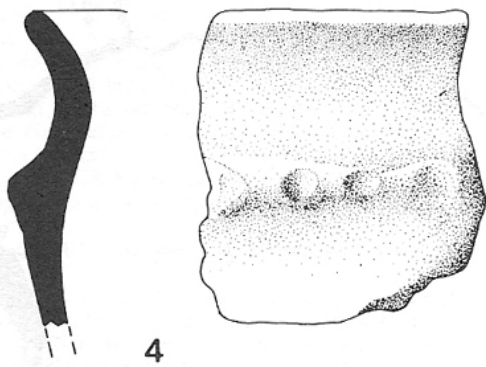
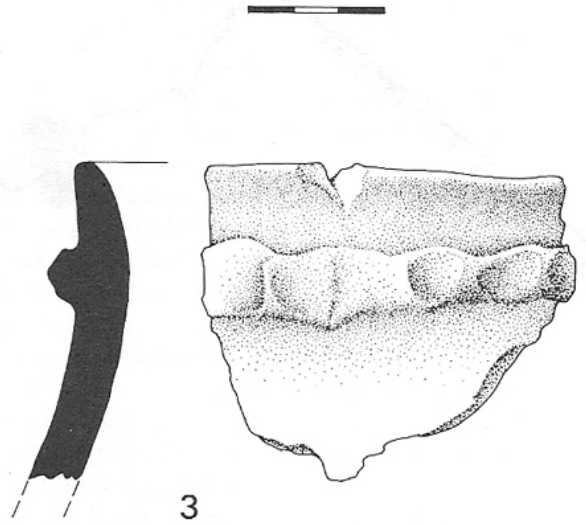
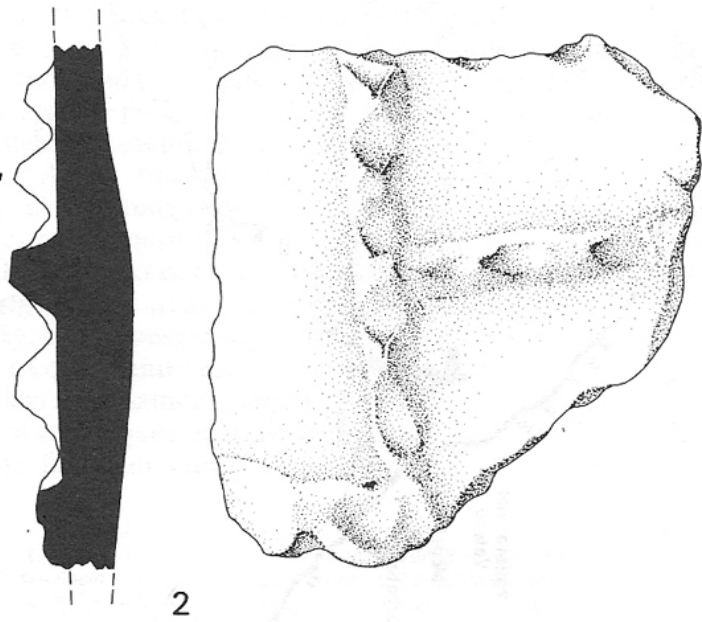
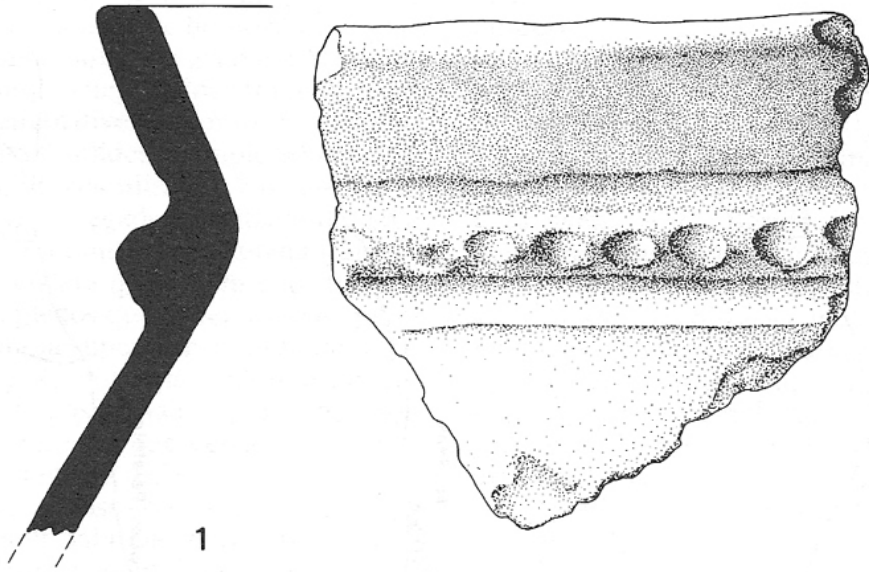
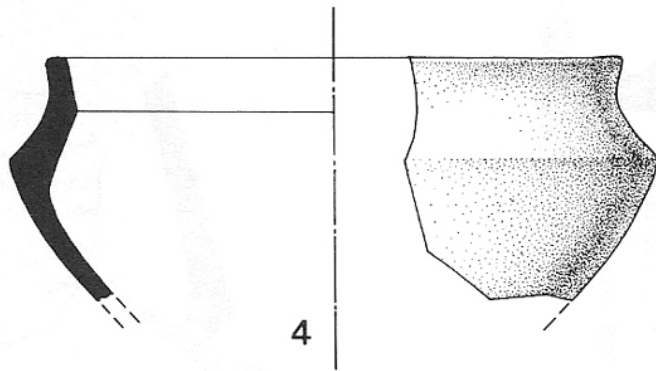
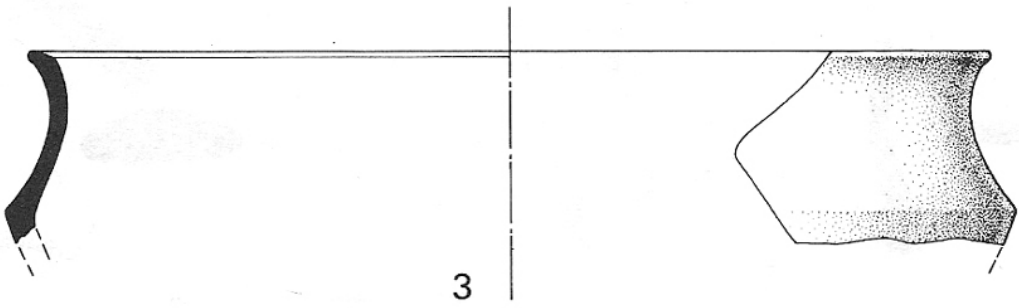
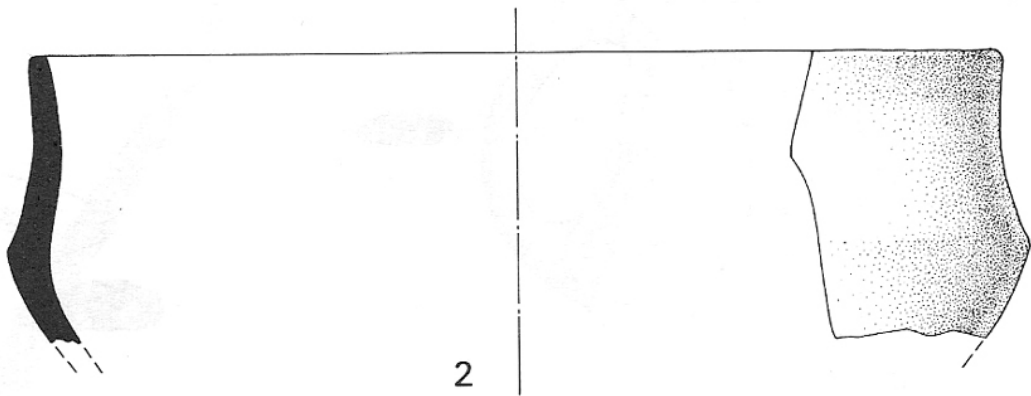
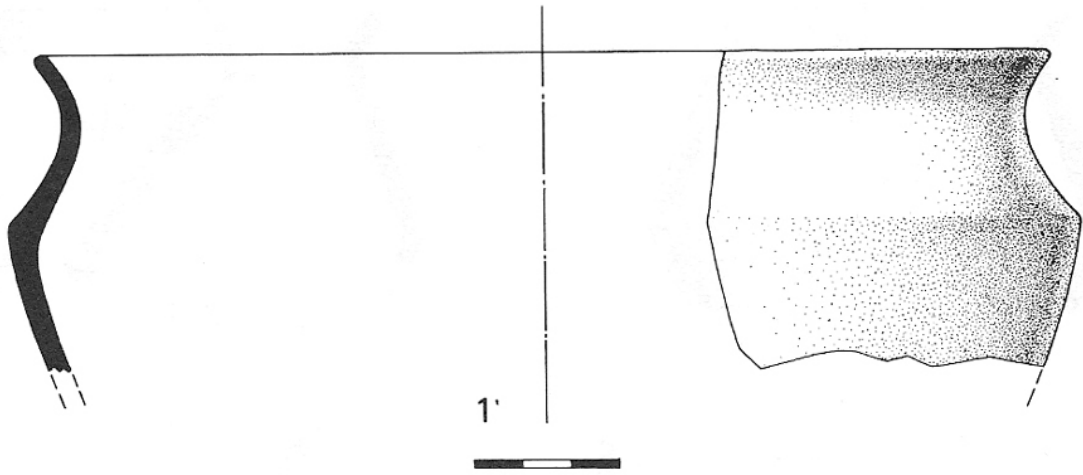
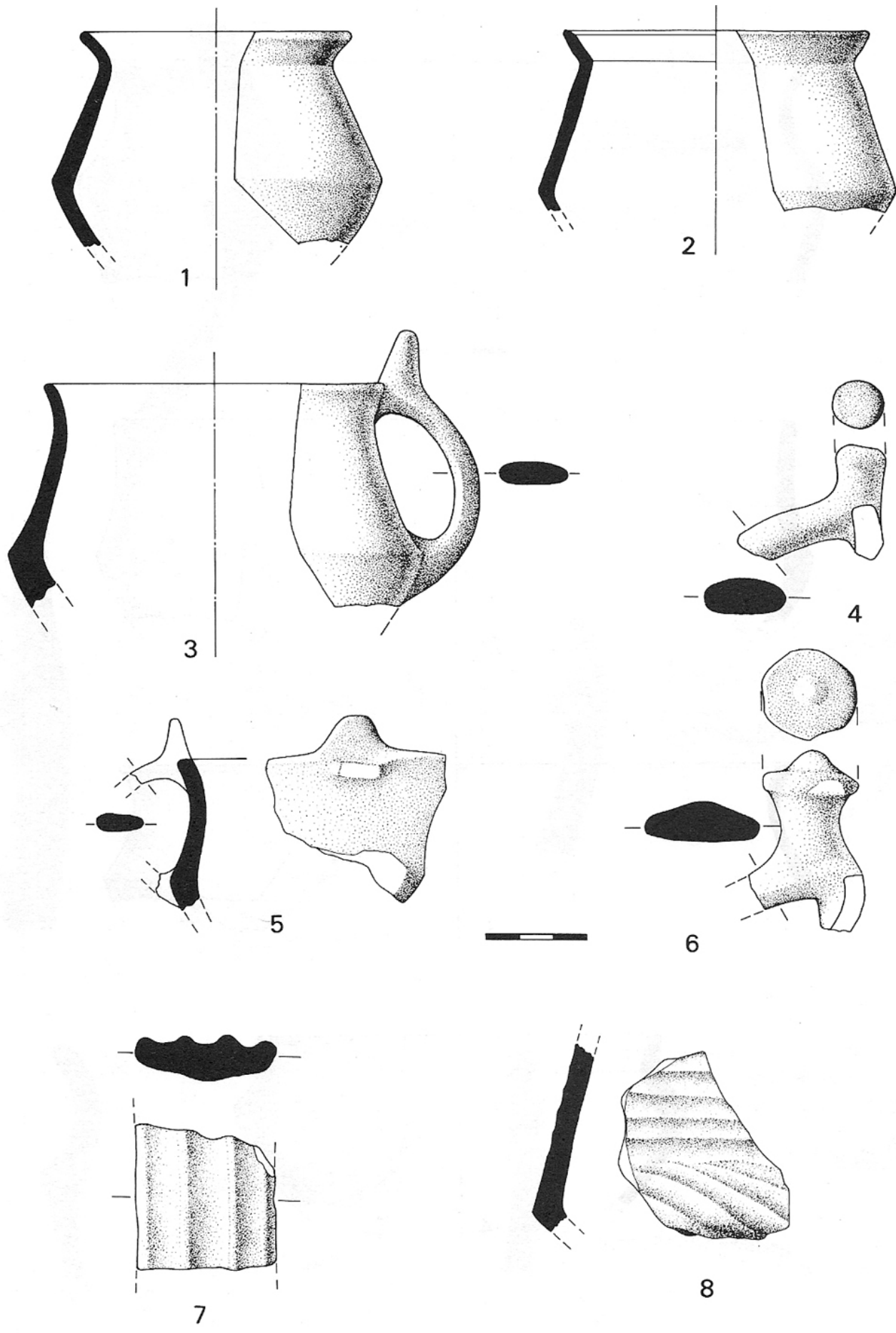

FIG. 1

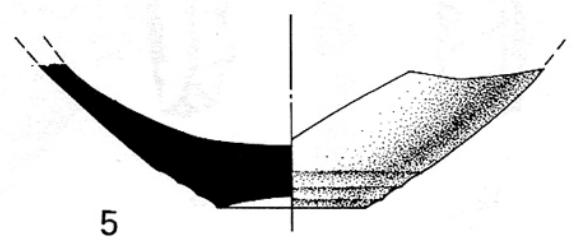
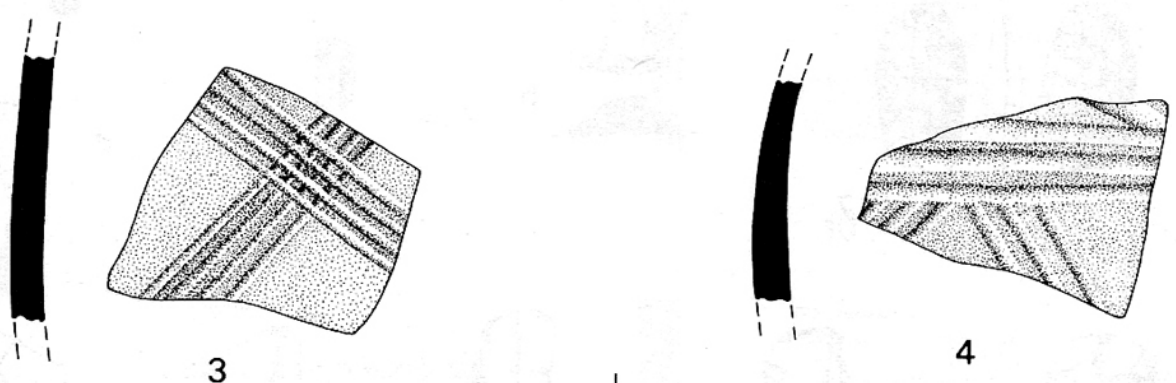
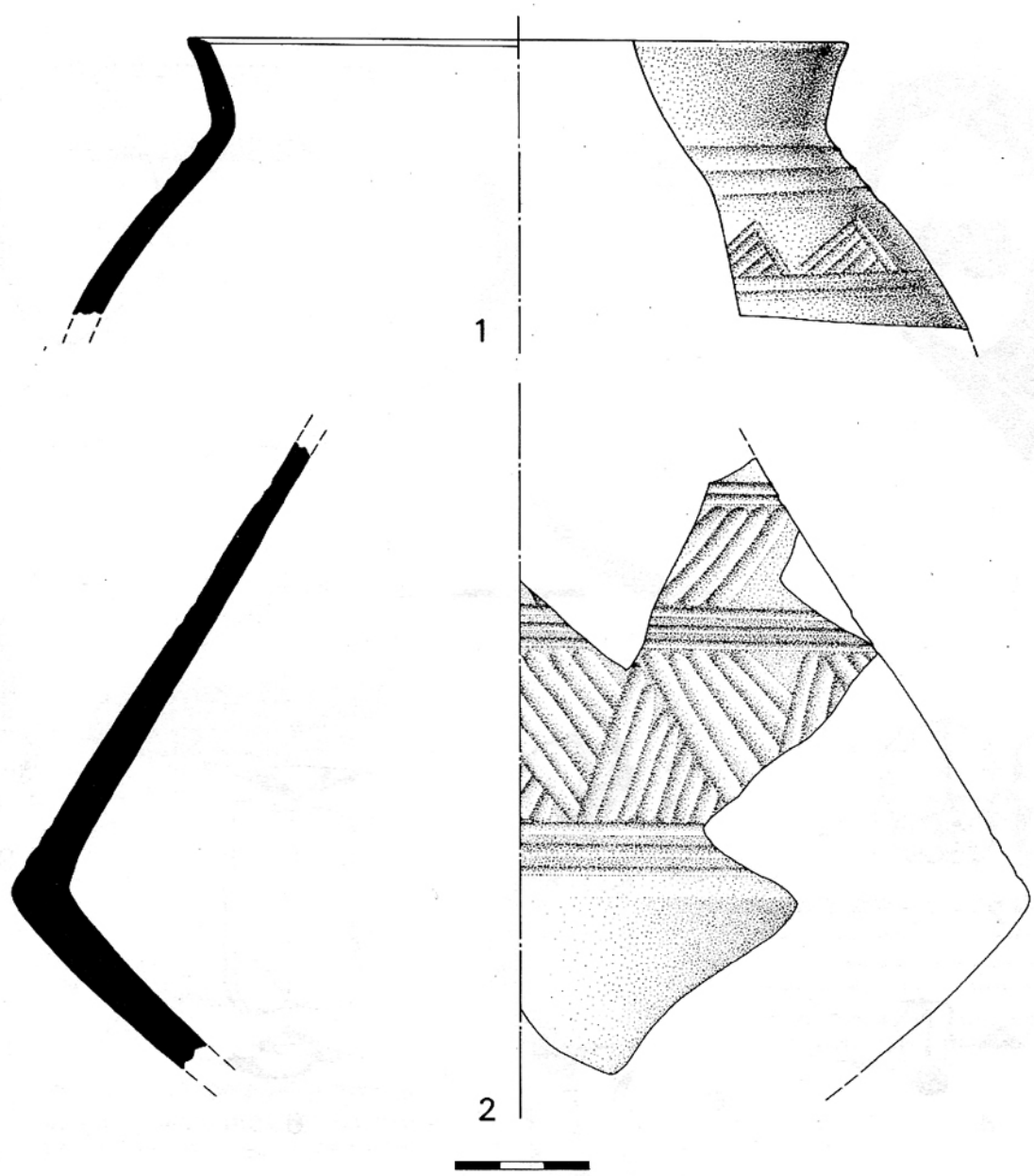

LAM. I

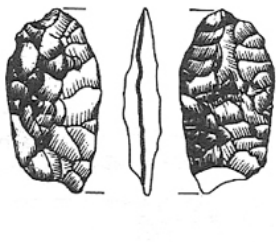
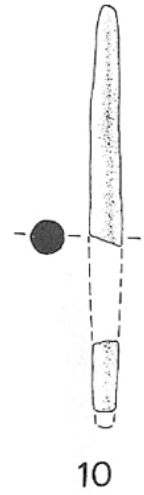
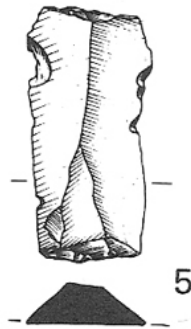
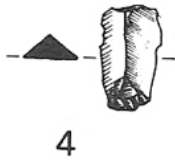
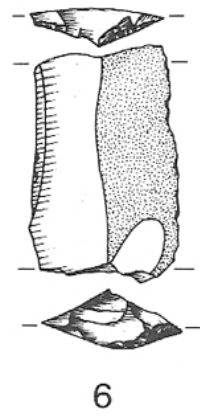
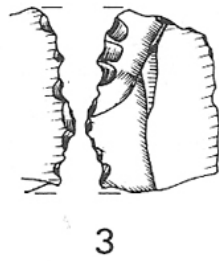
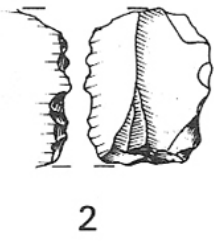
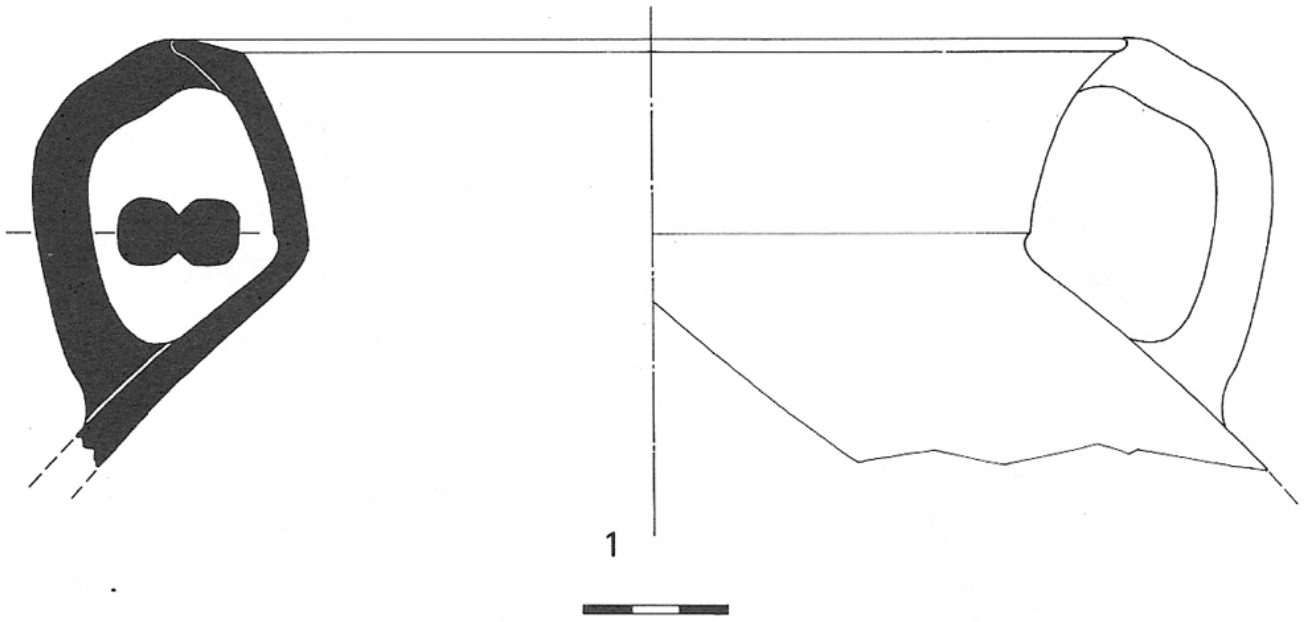

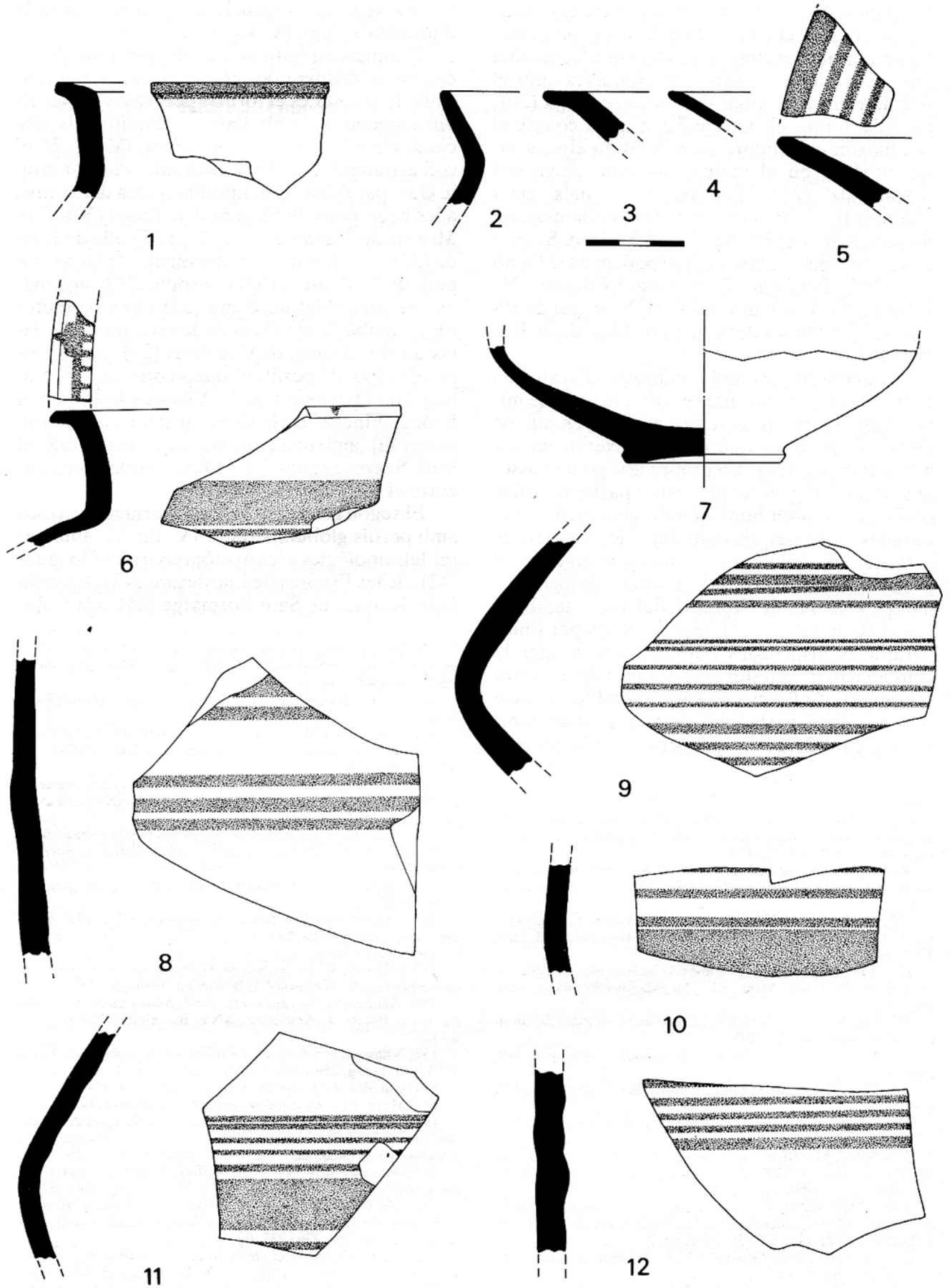
LAM. III

LAM. IV

LAM. V

LAM. VI

ment en el Bronze Mitjà (19) a partir de prototipus italians. A la zona del Baix Segre, on es troba emplaçat el jaciment de Rocaferida, sembla que s'introdueix, a partir de contactes amb el sud de França, a finals dels Bronze Mitjà (20), però és durant el Bronze Final quan coneix el seu màxim esplendor, apareixent en alguns casos associats en el mateix vas amb decoració d'acanalats (21). Els paral·lels més clars d'aquest tipus de peça els trobem en la majoria de jaciments del Bronze Final del Baix Segre i zones contigües, entre els que podem citar Genó (22), Puig Perdiguier (23), Tossal Camats (24) Pena I (25), Les Paretetes (26), El Regal de Pidola (27), Valletas de Sena (28) i Masada de Raton (29).

Les ceràmiques amb decoració d'acanalats representen una part important, encara que minoritària, entre els materials recollits en aquest jaciment, però les que ens mereixeran un comentari més extens. En primer lloc podem assenyalar que en general presenten pastes de color gris i marró, molt homogènies, compactes i depurades, amb desgredants fins i les superfícies externes, de color gris o marró, acuradament brunyides. La decoració es situa, majoritàriament, a la meitat superior del vas i també a l'ansa (lám. III, fig. 7), està formada per línies paral·leles disposades horitzontalment, per la combinació d'aquestes amb franges de triangles reomplerts de línies oblíquies i paral·leles entre si, o per línies paral·leles entrecruant-se, també en algun cas la zona propera a la base presen-

ta una senzilla decoració de línies paral·leles d'acanalats (lám. IV, fig. 5).

D'aquest conjunt de ceràmiques acanalades en podem distingir dos grups clarament diferenciats. El primer és el format pels vasos de perfils bitroncocònics, amb l'aresta d'unió dels dos cons marcada (lám. III, fig. 8, lám. IV, fig. 2), el coll estrangulat i la vora exvasada. Aquest grup té clars paral·lels, tant tipològics com decoratius a les necròpolis de El Puntal de Fraga (30), Can Missert de Terrassa (31), i Torre Filella de Lleida (32); amb les urnes més antigues de les necròpolis de La Pedrera (33) i Besodia (34); amb materials del poblat de Genó (35) i Les paretetes (36) i també de les coves de Janet i Marcó de Tivissa (37) i Daniel de Capafons (38). Aquest tipus de vasos de perfil bitronco-cònic es poden situar en el període I de S. Vilaseca (39) o en el Bronze Final II de la sistematització de J. Guilaine (40), amb una cronologia que per l'àrea del Baix Segre, segons J.L. Maya, podem centrar entre el 1100 a 900 a.C. (41)

El segon grup és el que està format per vasos amb perfils globulars (lám. IV, fig. 1), amb paral·lels tipològics a les necròpolis de les Obagues (42), de les Escores de Llardecans (43), Basodia (44), Roques de Sant Formatge (45), i la Colo-

(19) Guilaine, J.: *L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège*. Mémoires de la Société Préhistorique Française, Tome 9, 1972, pàg. 72 i 146.

Roudil, J.L.: *L'Age du Bronze en Languedoc Oriental*. Mémoires de la Société Préhistorique Française, Tome 10, 1972, pàgs. 49 i 95.

(20) Maya, J.L.: *La Edad del Bronce y la Primera Edad del Hierro en Huesca*, a "I Reunión de Prehistoria Aragonesa", Huesca, 1981, pàg. 137.

(21) A Genó apareix un vas d'apèndix de botó associat a decoració d'acanalats, veure: Maya, J.L.: *La Edad del Bronce...*, citat, pàg. 154, nota 83.

(22) Pita, R.; Diez-Coronel, L.: *El poblado de la Edad del Bronce...*, citat, pàgs. 241, 242 i 243.

(23) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 340, Lám. XIV, fig. 2.

(24) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 327, Lám. V, fig. 2 E.

(25) Gallart, J.: *La necrópolis d'incineració...*, citat, pàg. 17.

(26) Veure nota 8.

(27) Barril, M.; Ruiz Zapatero, G.: *La cerámica con asas de apéndice de botón del NE de la Península Ibérica*, a "Trabajos de Prehistoria", 37, 1980, pàg. 205, fig. 14.

Barril, M.; Delibes, G.; Ruiz Zapatero, G.: *Moldes de fundición de Bronce Final procedentes de "El Regal de Pidola" (Huesca)*, a "Trabajos de Prehistoria", 39, 1982, fig. 3.

(28) Barril, M.; Ruiz Zapatero, G.: *La cerámica con asas...*, citat, pàg. 207, fig. 15, 4 a 7.

(29) Diez-Coronel, L.; Pita, R.: *Urbanismo y materiales...*, citat, pàg. 113, fig. 7 i 8.

Garces, I.: *Els materials arqueològics...*, citat.

(30) Pita, R.: *El yacimiento prehistórico de "El Puntal" en Fraga*, a "IX Congreso Nacional de Arqueología", (Valladolid, 1965), Zaragoza, 1966, pàg. 191 a 205.

Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 362, Lám. XXIV, 4.

(31) Bosch, P.; Colomines, J.: *La necrópolis de "Can Missert" (Terrassa)*, a "Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans", 1915-20, vol VI, pàg. 582 a 586.

(32) Pita, R.; Diez-Coronel, L.: *La necrópolis de incineración de Torre Filella, en Lérida*, a "Ampurias", XXVI i XXVII, Barcelona, 1964-65, pàg. 251 a 257.

(33) Plens, M.: *La necrópolis de la Pedrera (Vallfogona de Balaguer-Termens)*, Tesi de Llicenciatura, inèdita, Estudi General de Lleida 1986.

(34) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 36, Lám. XXVI, fig. 1.

(35) Pita, R.; Diez-Coronel, L.: *El poblado de la Edad del Bronce...*, citat, pàg. 247, fig. 16.

(36) Veure nota 8.

(37) Vilaseca, S.: *Dos cuevas prehistóricas de Tivisa (provincia de Tarragona)*, a "Ampurias" I, Barcelona, 1939, pàg. 159 a 158.

(38) Vilaseca, S.: *Dos nuevas cuevas de bronce medio y final del macizo de Prades*, a "Ampurias", XXV, Barcelona, 1963, pàg. 112 a 136.

(39) Vilaseca, S.: *Reus y su entorno en la prehistoria*, Reus, 1973, Vol. I, pàg. 259 a 265.

(40) Guilaine, J.: *L'Age du Bronze...*, citat, pàg. 234 a 273.

(41) Maya, J.L.: *La Edad del Bronce...*, citat, pàg. 141.

(42) Vilaseca, S.: *El campo de urnas de Les Obagues del Montsant y la evolución de la cultura de las urnas en el Sur de Cataluña*, a "Archivo de Arqueología", 66, Madrid, 1947, pàgs. 28 a 45.

(43) Maluquer de Motes, J.: *Las culturas hallstathicas en Cataluña*, a "Ampurias" VII - VIII, Barcelona 1945-46, pàg. 124 i 157.

Almagro Basch, M.: *La invasión céltica en España*, a "Historia de España" dirigida por R. Menéndez Pidal, Tomo I, Vol. II, Madrid, 1952, pàg. 184, 236 i 237, fig. 137.

Maya, J.L.: *Dos necrópolis de incineración en el Bajo Segre: Llardecans y La Femosa*, a "Ilerda", XLIII, 1982, pàg. 119 a 151.

(44) Maya, J.L.: *Yacimientos de las edades...*, citat, pàg. 366 i 367, Lám. XXV, fig. 2 i 3.

(45) Pita, R.; Diez-Coronel, L.: *La necrópolis de "Roques de*

mina (46), també en coves com la del Segre (47) i en poblats com Los Regallos de Candanos (48) i Pena III (49). Son perfils que s'inclouen dins del període I de S. Vilaseca (50), o en el Bronze Final III de J. Guilaine (51), amb una cronologia per aquesta àrea que podem fixar entre 900 a 750/700 a.C. (52).

A més de les ceràmiques es recolliren un fragment d'anella i dos fragments d'un punxó de bronze molt deformats i oxidats, que degut a l'estat que presenten i a les circumstàncies de la troballa no ens estendrem en consideracions. Així mateix es recolliren diversos fragments, esclats, làmines i dents de falç de silex (lám. V), elements força corrents en els jaciments de cronologia similar. I també una punta de fletxa foliàcea amb retoc invasor pla a les dues cares, que malgrat no ésser un tipus gens freqüent en els jaciments del Bronze Final, en coneixem un altre exemplar semblant en un jaciment proper.

Material d'època ibèrica

Un capítol ben diferenciat entre els materials arqueològics de Rocaferida, el constitueixen aquells que son atribuïbles a l'època ibèrica, bàsicament ceràmiques tornejadades, sovint pintades. Encara que en nombre molt inferior als del Bronze Final, la seva dispersió abasteix la pràctica totalitat de la superfície del jaciment, si be es pot advertir una certa concentració en els bancals de la vessant nord. Es tracta de vasos de perfil globular, coll cilíndric i vora exvasada (lám. VI, figs. 1 i 2), en un cas amb nanses geminades (lám. V, fig. 1); formes obertes, potser plats (lám. VI, figs. 4 i 5); i tenalles d'emmagatzematge, segons es pot deduir del gruix i forma de les seves parets (lám. VI, figs. 8 i 12). La majoria dels fragments ceràmics recollits presenta decoració pintada en els característics tons vinosos, reduïda a motius geomètrics, és més, limitada exclusivament a cintes amples i filets, organitzats a vegades en feixos a banda i banda d'aquells. Duresa, textura i color corresponen al tamisatge, tractament dels fangs i cocció peculiars de la terrissa ilergeta.

Sant Formatge en Serós (Lérida). Excavaciones Arqueológicas en España, 59, 1968.

(46) Diez-Coronel, L.: *La necrópolis de "Colomina" en Gerp (Lérida)*, a "Ampurias, XXVI-XXVII", 1964-1965, pàg. 71 a 104.

(47) Serra Vilarió, J.: *Excavaciones en la Cueva del Segre*, Madrid 1968.

(48) Querre, J.: *Fouilles archeologiques à Candanos (Huesca)*, *Le "Tossal de los Regallos"*, a "Ilerda", XXXVIII, 1977, pàgs. 7 a 14.

(49) Gallart, J.: *La necrópolis d'incineració...*, citat.

(50) Vilaseca, S.: *Reus y su entorno...*, citat, Vol. I, pàg. 259 a 265.

(51) Guilaine, J.: *L'Age du Bronze...*, citat, pàg. 273 a 327.

(52) Maya, J.L.: *La Edad del Bronce...*, citat, pàg. 142.

Amb les lògiques reserves imposades per un aplegament de materials força reduït, pensem que son pròpies de l'horitzó ibèric ple (53) malgrat que en un cas (lám. V, fig. 1)—creiem que tipològicament al menys— poden suportar dates més antigues i pertanyer, si així fos, a les darries de l'horitzó antic (54). L'absència entre les nostres troballes de vernís negre o d'altres importacions susceptibles de datacions precises, no permet anar més enllà de la vaga atribució al segle IV a.C., tal vegada segona meitat de la cinquena centúria. El marc on s'insereixen les ceràmiques ibèriques de Rocaferida és, doncs, la cultura ilergeta ja plenament formada i reflecteixen una reocupació del lloc, segles després d'ésser abandonat.

Amb tota probabilitat, el tossal de Rocaferida va acollir comunitat del Bronze Final II (1100-900) i III (900-750/700); versemblantment fou llarg temps abandonat i finalment reocupat, coincidint amb l'enlairament del món ilergeta a les acaballes del segle V i centúria següent. Es descarta a la fi l'hipòtesi que ens portà inicialment a interessar-nos pel jaciment: la possible existència de solució de continuïtat a l'assentament, la viabilitat de documentar les primeres etapes del procés d'iberització, les darreres manifestacions preilergetes i l'arribada dels primers estímuls colonials i ibèrics meridionals.

Sovint s'ha presentat la continuïtat en l'ús dels llocs d'habitació com una de les més importants aportacions del substrat preibèric al món ilergeta (55). La potent estratigrafia obtinguda a La Pedrera i la presència superficial de ceràmiques tornejadades en poblats d'origen i desenvolupament preibèric o a l'inrevés de les ceràmiques tosques d'aspecte diguem-ne hallstàtic als poblats ibèrics donaren suport a aquesta idea (56).

(53) La peridització de la cultura ibèrica que ha obtingut una més ampla acceptació els darrers anys es basa en la seqüència de Los Saladares (Oriola, Alacant). Arteaga, O.; Serna, M.R., *Los Saladares-71*, a Noticiario Arqueológico Hispánico, Arqueologia 3, Madrid 1975. Una proposta de peridització a Catalunya, Barrera, J.; Junyent, E., *Cultura Ibèrica, a L'Arqueologia a Catalunya, avui*, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1982, pàgs. 91 a 95. Utilitzem el concepte d'Horitzó ibèric antic en el sentit en que ha estat definit per O. Arteaga, E. Junyent, J. Padró i E. Sanmartí. Per aquestes qüestions, Simposi Internacional *Els Orígens del Món Ibèric*, Barcelona-Empúries 1977, a Ampurias 38-40, 1976-1978, Barcelona 1979.

(54) Pels volts del 450 situem la transició entre l'horitzó antic i ple. El geometrisme caracteritza la decoració de les ceràmiques ibèriques dels segles V i IV a.C. El Puig de la Nau (Benicarló, Baix Maestrat), La Moleta del Remei (Alcanar, Montsià), Tossal del Moro de Pinyeres (Batca, Terra Alta), Peña del Moro (Sant Just Desvern, Barcelonès), Roques de Sant Fromatge (Serós, Segrià) i Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell), entre altres, jaciments de diferents àrees ibèriques en els que la quarta i, al menys parcialment, la cinquena centúria son ben representades.

(55) Maya, J.L., *Análisis de la situación anterior al establecimiento de la cultura ilergeta*, a Simposi Internacional *Els Orígens...*, citat, pàg. 462.

(56) Junyent, E., *El primer corte estratigráfico realizado en Roques de Sant Formatge (Serós, Lérida) y algunas cuestiones en torno*

En realitat, és tan certa com la contrària. Els poblats ilergetes del segle IV son en molts casos de nova planta, Roques de Sant Formatge (Seròs, Segrià), Els Vilas (Seròs-Aitona, Segrià), Jebut (Soses, Segrià), Punta del Calvari (La Granja d'Escarp, Segrià), Pilaret de Santa Quiteria (Fraga, Huesca), Margalef, (Torregrossa, Garrigues), etc., fins i tot, quan se sobreposen a un nucli anterior, cas de Molí d'Espigol (Tornabous, Urgell) (57). Rocaferida prova que la presència de ceràmiques ibèriques als poblats del Bronze Final i Primer Ferro no implica necessàriament continuïtat. Serra del Calvari (La Granja d'Escarp, Segrià), Montfriu (Aitona, Segrià) i Valleta d'en Valero (Soses, Segrià) documenten que son aquestes darreres comunitats les que reben, a partir de la segona meitat del segle VII

a.C. les primeres influències mediterrànies (58). En realitat, l'ocupació ininterrompuda del mateix lloc des de les darreries del segon mil·lenni fins al segle III a.C., per referir-nos a l'apogeu ilergeta, només es coneix fins ara excepcionalment a La Pedrera, i des de el segle VIII a Tossal del Molinet (Poal, Noguera) (59) i, potser, Els Vilans (Arbeca, Garrigues) (60). La realitat es mostra com més complexa que les versions oferides per ara. En qualsevol cas, reconeguda la iberització com un procés cultural que te a la gent del país com protagonista, aquestes pervivències que tan agraden als arqueòlegs son buides de significació per a la comprensió de les realitats ilergetes i adquireixen, prescindint de la permanència formal, inèdites dimensions en un nou context històric (61).

a la formació de la cultura ilergeta, *Nociticiario Arqueológico Hispánico*, Prehistoria II, Madrid 1973, pàg. 325. ID., *Els ilergetes*, L'Avenç 14, març, Barcelona 1972, pàgs. 37 a 38. ID., *Els Vilars, Seròs-Aitona*, a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1982, pàgs. 266 a 267.

(57) Les escasses dades publicades sobre Molí d'Espigol, excavat sota la direcció de J. Maluquer, no recullen informació sobre aquest punt. Ens referim a observacions efectuades a un sondeig realitzat darrera de l'anomenat edifici singular. Entre els materials del poblament arplegats per R. Boleda hi ha ceràmica amb decoració acanalada. Boleda, R., *Carta arqueològica de les valls dels rius Corb, Ondara i Sió*, Catedra Samuel Gil i Gaya, Lleida 1976.

(58) En aquest mateix volum, Junyent, E., Pascal, P., Ribes, J.L. i Serra, D., *Les primeres ceràmiques tornejades en el Baix Segre*.

(59) Junyent, E., *Tossal del Molinet, El Poal*, a *Les excavacions arqueològiques...*, citat, pàgs. 256 a 257.

(60) Excavacions inèdites realitzades pel Departament de Prehistòria i Història Antiga de l'Estudi General de Lleida l'any 1985, sota la direcció d'en Ignaci Garces i Estallo.

(61) Aquests problemes son tractats més extensament a Junyent, E., Pascal, P., Ribes, J.L. i Serra, D., *Les primeres ceràmiques tornejades...*, citat.